

Kainuun selviytymissuunnitelma 2020 - 2021

Kainuun liitto 2020

Esipuhe: Suunnitelman tausta

Vuoden 2021 loppuun mennessä Kainuussa laaditaan pitkän aikavälin vuoteen 2040 ulottuvat strategiset tavoitteet sisältävä maakuntasuunnitelma ja lähiajan, vuosien 2022 – 2025, tavoitteet ja toimenpiteet sisältävä maakuntaohjelma. Suunnitelma ja ohjelma yhdistetään yhdeksi Kainuu-ohjelmaksi. Kainuu-ohjelman perustana ovat maakunnan yhteinen tilannekuva ja kehittämistarpeet sekä kestävä kasvun mahdollisuudet ja se hyväksytään kuntavaalien jälkeen kokoontuvissa maakuntahallituksessa ja -valtuustossa.

Koronakriisin vaikutusten hoitaminen ja elvytys vaativat kuitenkin pikaisia toimenpiteitä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt kirjeellään 18.6.2020 maakunnan liittoja valmistelemaan alueelliset selviytymissuunnitelmat ”koronakriisin taloudellisten vaikutusten jälkihoidon ja jälleen rakennuksen alueellisten toimien kokoamiseksi”. Kainuun selviytymissuunnitelma on siten vastaus ministeriön ohjeeseen. Suunnitelma kattaa vuodet 2020 – 2021 ja on siten yhdistettävissä nykyisen maakuntaohjelman toimeenpanoprosessiin ja uuden valmisteluun. TEM:n ohjeiden mukaisesti valmisteltu suunnitelma hyväksytään maakuntahallituksessa 12.10.2020.

Selviytymissuunnitelma tulee sisältämään sekä nopean palautumisen toimenpiteet että valinnat uuden kasvun käynnistämiseksi. Pidemmän tähtäimen strategiset valinnat ja toimenpiteet täsmennetään maakuntaohjelman 2022 - 2025 valmistelun yhteydessä.

Suunnitelmaa tullaan toimeenpanemaan kansallisilla ja EU:n lanseeraamilla erilaisilla koronaelvytysrahoituksilla. Näitä varoja on jo valtion koronaelvytyspaketissa (lisätalousarvio) ja lisäksi heinäkuussa EU:ssa päätetyt rahoitusvälineet tulevat ensi vuodesta lähtien käyttöön kansallisella ja maakuntatasolla.

Maakuntaohjelmatyön tapaan alueellinen selviytymissuunnitelma laaditaan laajassa yhteistyössä Kainuun liiton sidosryhmien kanssa. Mukana on aluekehittämisen toimijoita, erityisesti kunnat, elinkeinoja edustavat organisaatiot, ELY-keskus, TE-toimisto, Kainuun Etu, Kainuun sote, Kajaanin ammattikorkeakoulu, yliopistokeskus, KAO ja muut relevantit sidosryhmät. Valmistelussa hyödynnetään olemassa olevia rakenteita, foorumeita ja yhteistyömuotoja.

Suunnitelma pohjautuu Kainuun ajantasaiseen aluekehityksen tilannekuvaan, jota on ylläpidetty Kainuun liiton, ELY-keskuksen ja TE-toimiston yhteistyönä. Tähän liittyy erityisesti koronakriisin alueellisten vaikutusten seuranta- ja arviointiaineisto.

Pentti Malinen
maakuntajohtaja

1. Selviytymissuunnitelman tavoitteet

Koronakriisi on luonut paineita maakuntien kehittämissuunnitelmiin. Koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen alueellisten toimien kokoamiseksi laaditaan Kainuun liiton johdolla Kainuun selviytymissuunnitelma. Kainuun liitto kokosi jo toukokuun lopulla kunnilta ja sidosryhmiltä toimenpide-ehdotuksia koronakriisin kielteisten vaikutusten torjumiseksi ja kriisistä toipumiseksi. Toimenpideohjelma käsiteltiin maakuntahallituksessa 1.6.2020.

Selviytymissuunnitelma täydentää Kainuun maakuntaohjelmaa ja sen toimeenpanosuunnitelmaa (TOPSU) ottamalla huomioon koronakriisin vaikutukset ja elpymisen erilaiset mahdollisuudet. Selviytymissuunnitelmassa korostetaan **uudistustoimia**, jotka nopeuttavat Kainuun aluetalouden toipumista koronakriisin vaikutuksista, vahvistavat uusia kasvupolkuja sekä parantavat alueen resilienssiä.

Yleisenä tavoitteena on kehittää Kainuun aluetalouden rakennetta niin, että vahvoja ja kehittyviä toimialoja ja klustereita on useita, yritys rakenne on monipuolinen ja koko aluetalouden innovaatio- ja uudistumiskyky on hyvä.

Erityistavoitteina 2020 – 2021 selviytymissuunnitelmalle ovat:

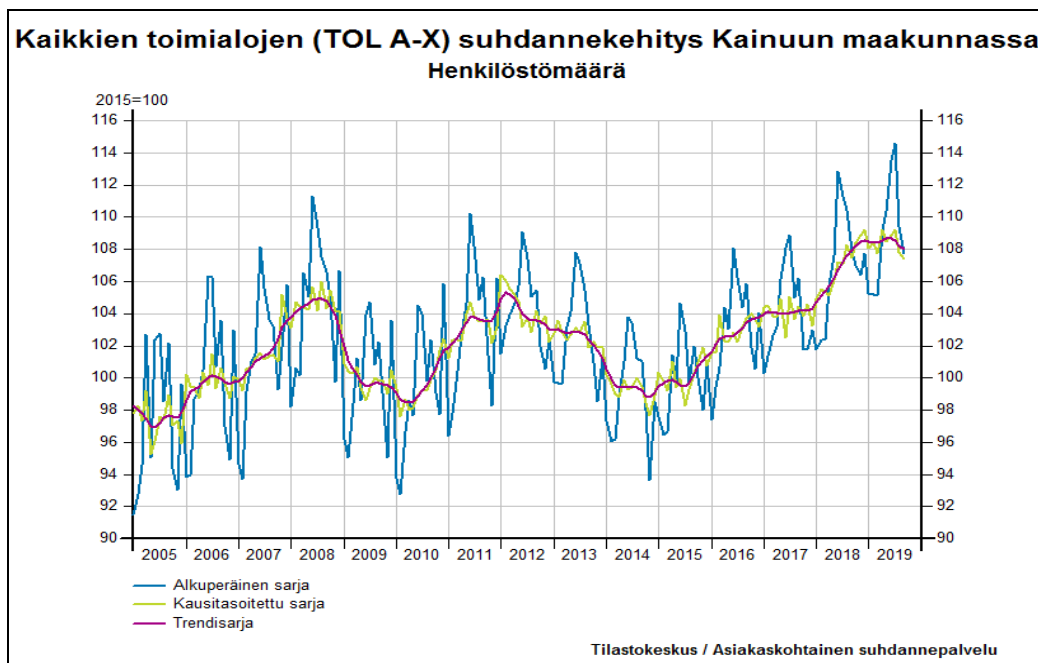
1. Kainuun alue-, yritys- ja kuntatalous toipuu (**kriisi- ja toipumistoimilla**)
 koronapandemian aiheuttamasta kriisistä; erityistä huomiota kiinnitetään yrityksiin ja kohderyhmiin, jotka ovat kärsineet eniten koronakriisin vaikutuksista.
 –Kainuu **varautuu** pandemian toiseen aaltoon ja pidentymiseen.
2. Kainuun aluetalous jatkaa kasvu-uralla ja uudistuu **digitaalista ja vihreää siirtymää** hyödyntäen vahvistuvia trendejä kuten ympäristöä, tilaa ja väljyyttä arvostavaa asumista, monipaikkaistumista, paikkariippumatonta työtä ja etäopiskelua sekä kestävä, kansainvälistyvää matkailua.
 - Kainuun kasvua vauhditetaan **investointiohjelmalla**, jossa kootaan keskeiset tuotannolliset, saavutettavuus- ja osaamisinvestoinnit ja joita toteutetaan mm. suunnitelma-astetta parantamalla
 - Kuntien palveluinfrainvestoinnit ovat osa investointisuunnitelmaa
 - Korjataan Kainuun aluetalouden rakenteellisia ongelmia (joita koronakriisi kärjistää), kuten julkisen sektorin työpaikkojen suuri osuus, väestön ikärakenne ja huoltosuhde, saamalla alueelle lisää yksityisen sektorin työpaikkoja, investointeja, yrityksiä, koulutustarjontaa sekä lisää työntekijöitä ja opiskelijoita alueen ulkopuolelta.
3. Selviytymissuunnitelman toimenpiteet tukevat
 - siltasopimusta: osaavan työvoiman saatavuuden ratkaisuja
 - mainetyötä: lisäämällä Kainuun veto- ja pitovoimaa
 - oikeudenmukaista siirtymää (JTF-toimenpiteet) sekä
 - Suomen kestävä kasvun ohjelmaa.

2. Kainuun aluekehityksen tilannekuva

2.1 Aluetalouden kokonaiskuva ja trendit

Kainuu on muuttunut **positiivisen rakennemuutoksen** alueeksi viimeisten viiden vuoden aikana. Vuoden 2015 alusta lähtien Kainuussa sekä liikevaihto että työntekijämäärä ovat lähes tasaisesti kasvaneet. Vuonna 2018 kaikkien toimialojen liikevaihdon kasvu oli suurin Kainuussa; +10,2 %. Pula osaavasta työvoimasta alkoi kehittyä nopeasti, kun samaan aikaan eläköityminen oli suurempaa kuin nuorten ikäluokkien tulo työmarkkinoille. Yritysten rekrytointiongelmien kasvoivat ja ovat olleet viime vuosina suurimpia Suomen maakunnista. Tilannetta indikoivat myös TE-toimiston kasvaneet avoimien työpaikkojen määrät sekä työpaikkojen täyttymiseen kuluvan ajan piteneminen.

Kainuun muuttunut aluekehityskuva on noteerattu valtakunnallisesti, kun Kainuusta tuli TEM:n nimeämä siltasopimusalue vuodesta 2019 alkaen. Jo ennen siltasopimusta Kainuussa käynnistettiin uusia toimenpiteitä työvoiman rekrytointiin avainyrityksille ja –työnantajille. Tarpeiden laajentuessa Kainuun liitto käynnisti mainityökokonaisuuden, jossa alueen veto-, pito- ja elinvoimaa vahvistetaan positiivisella tekemisellä ja viestinnällä.

Kuva 1. Henkilöstömäärän suhdannekehitys Kainuun aluetaloudessa 2005 - 2019

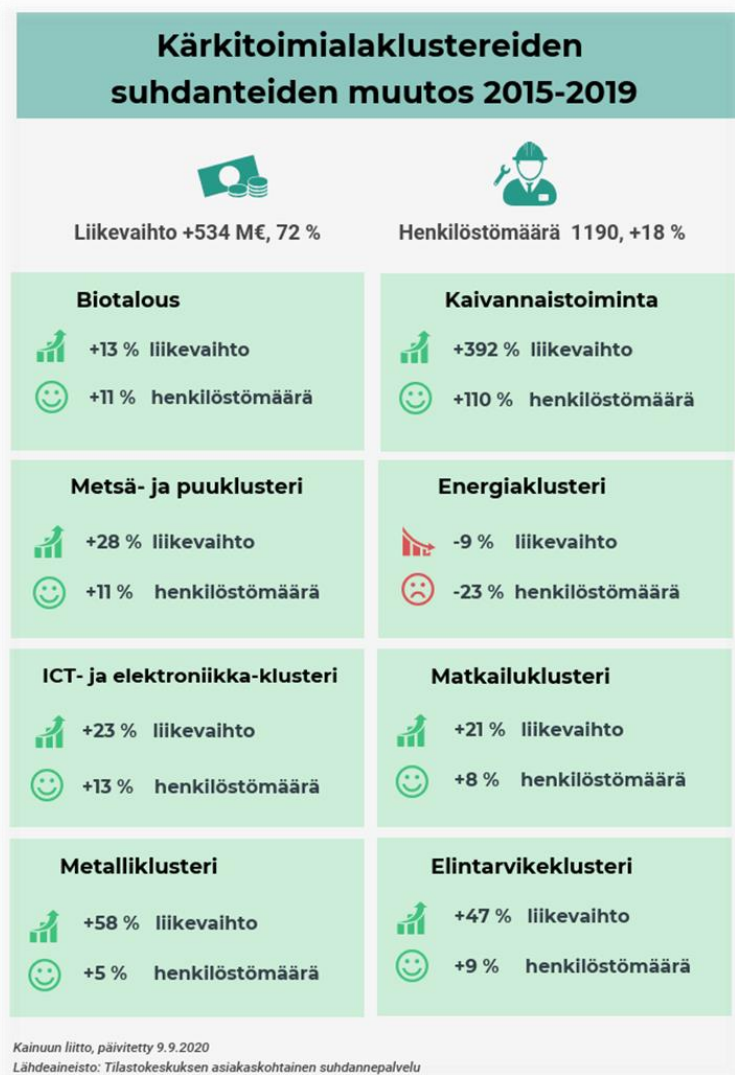
Lähde: Kainuun liitto 2020/Tilastokeskuksen asiakaskohtainen suhdannepalvelu

Kainuun myönteisen talouskehityksen taustalla on maakunnan avainklustereiden samanaikainen myönteinen kehitys. Vahvaa talouskasvua on ollut kaikissa klustereissa pois lukien energiaklusteri.

Kainuun kärkitoimialojen trendit vuodesta 2015 vuoteen 2019 voidaan tiivistää seuraavasti:

- Liikevaihto on kasvanut 72 % (534 M€)
- Henkilöstömäärä on kasvanut 18 % (1190 henkilöä)
- Kasvu on ollut valtavaa erityisesti kaivannaistoiminnassa (+392 % liikevaihdossa ja +110 % henkilöstössä)

Kainuun poikkeuksellisen kehitysvaiheen taustalla siis ovat erityisesti kaivannaisalaan tehdyt investoinnit Terrafamessa ja Sotkamo Silver Oy:ssä.

Kuva 2. Liikevaihdon ja henkilöstömäärän muutos Kainuussa 2015-2019

Lisätietoa: <http://kuiskintaa.fi/kainuun-suotuisat-suhdanteet-tormasivat-koronaseinaan/>

Kainuun aluekehityksen tilannekuvan muutos koronavaiheen aikana

Koronaepidemia on vaikuttanut Kainuussa kuten muuallakin eri toimialoihin ja eri kohderyhmiin. Pk-yritysbarometrin mukaan maakunnittaisessa vertailussa vähiten koronapandemia näyttää vaikuttaneen Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan ja Kainuun yritysten tulevaisuuden näkymiin. Positiivisimmat näkymät työpaikkakehityksestä olivat Kainuussa, jossa saldoluku oli 7. Kainuussa ja Etelä-Savossa myös investointiodotukset olivat kohenemassa.

Kainuun työllisyyden muita maakuntia myönteisempi kehitys selittyy kuvan 3 mukaisesti kaivannaisalan edelleen jatkuneella henkilöstön kasvulla. Kaivannaisalan liikevaihto (+33 %) ja henkilöstömäärä (+24 %) ovat nousseet tammi-toukokuussa 2020 huolimatta koronan leviämisestä.

Elintarvikealaa lukuun ottamatta Kainuun kaikissa toimialaklustereissa sekä liikevaihto että henkilöstömäärät vähenivät alkuvuoden 2020 aikana. Suurin romahdus oli matkailuklusterissa sekä liikevaihdossa (-24,1 %) että henkilöstömäärässä (-15,4 %). Erityisesti huhti-toukokuu olivat synkkiä. Samoin romahti kansainvälisten matkailijoiden määrä.

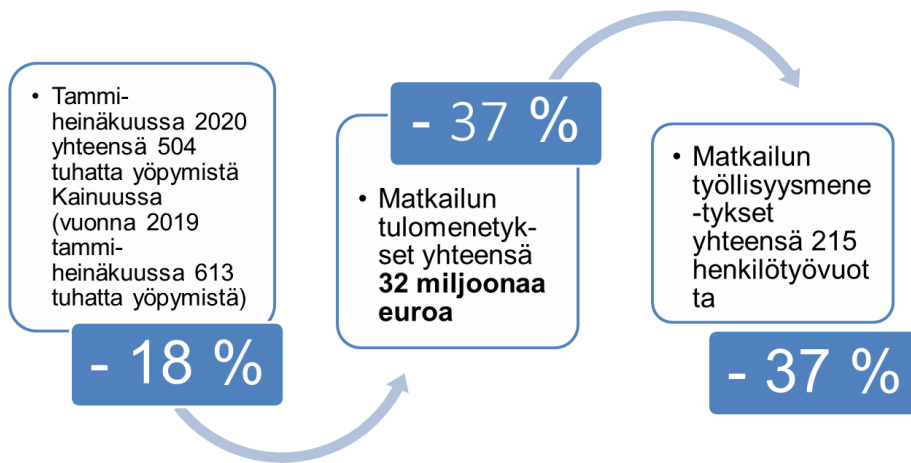

Kuva 3. Liikevaihdon ja henkilöstömäärän muutos tammi-toukokuussa 2020

Kainuun työpaikkojen määrän kasvu on ollut yksityisen sektorin työpaikkojen varassa. Vuodesta 2015 vuoteen 2017 yksityisen sektorin työpaikkojen määrä kasvoi reilut 4 % mutta julkisen sektorin työpaikat vain 0,7 %. Samaan aikaan yrittäjien määrä laski reilut 6

% (Tilastokeskus 2020). Koronan aiheuttamasta kriisistä toipumisessa pitää varmistaa, että yksityisen sektorin työpaikkojen ja yritysten määrän kasvu varmistetaan.

Koronan matkustusrajoitukset ja lentomotti ovat pysäyttäneet käytännössä kansainvälisen matkailun Kainuuseen kokonaan ja uhkaavat vaurioittaa hyvään vauhtiin päässyttä kansainvälistä matkailua pysyvästi. Koronan aiheuttamat tulomenetykset Kainuun aluetalouteen matkailun vaikeuksien myötä ovat olleet rajut, noin 32 miljoonaa euroa (vuonna 2018 matkailutulo oli 155 milj. euroa). Tulonmenetyksiin ovat vaikuttaneet lentoliikenteen keskeyttäminen Kajaanin kentälle sekä tapahtumien peruminen Kainuussa. Ennen koronaa matkailu rikkoi ennätyksiä: vuonna 2019 rekisteröityä yöpymisiä oli miltei miljoona.

Kuva 4. Koronan aiheuttamat Kainuun matkailun tulo- ja työllisyysmenetykset (TAK 2020).

Kainuussa matkailun aiheuttamilla tulonmenetyksillä on erityisen suuret kerrannaisvaikutukset. Matkailuelinkeino on synnyttänyt Kainuuseen laajan ja monipuolisen palveluntarjonnan ja merkittävän määrän pk- tai mikroyrityksiä. Kainuun väestömäärä ei riitä luomaan riittävää kysyntää näille yrityksille ja palveluille.

Kriisin pitkittyessä uhkana on paitsi lomautuksia, konkursseja ja työttömyyttä myös palvelujen tarjonnan kapenemista ja samalla maakunnan veto- ja pitovoiman rapautumista. Veto- ja pitovoima ovat Kainuulle kriittisiä kysymyksiä ja matkailu vahvistaa niitä. Mielikuvatutkimuksissa Kainuu tunnetaan vetovoimaisena matkailukohteena ja matkailusta syntyvät kokemukset alueesta ovat myönteisiä ja vahvistavat ihmisten halua muuttaa alueelle.

Veto- ja pitovoimaan sekä työvoiman koulutukseen ja rekrytointiin pitää kiinnittää erityistä huomiota, sillä koronasta huolimatta Kainuussa ovat pahentuneet osaavan työvoiman saamisen ongelmat ja ne ovat alueella selvästi vaikeampia kuin muissa Suomen maakunnissa (ks. kuva 5).

Kuva 5. Rekrytointiongelmien maakunnissa 2019 – 2020 (TEM 2020).

Selviytymisohjelmassa tulee huomioida osaavan työvoiman saatavuus. Siltasopimus on Kainuulle edelleen tärkeä selviytymissuunnitelman rinnalla.

2.2 Kehityksen pullonkaulat

Kainuun aluekehityksen kasvusta huolimatta sen kehityksellä on useita hidastavia tekijöitä. Perinteisesti Kainuu on nähty syrjäisenä, korkean työttömyyden ja hitaan talouskasvun alueena, jossa alkutuotannon osuus on merkittävä. Viime vuosien kehitys on muuttanut tätä kuvaa ja pula osaavasta työvoimasta on noussut Kainuun kehityksen pullonkaulojen kärkeen. Muut keskeiset haasteet liittyvät saavutettavuuteen sekä talouskasvun tarvitsemien pääomien puutteeseen. Yleinen suhdanne-/taloustilanne nähdään Kainuussa merkittävimpänä kehittymisen esteenä osaavan työvoiman saatavuuden ohella.

Kasvatava osaavan työvoiman saatavuusongelmien

Kuten edellä on todettu, **rekrytointiongelmia** kokevia yrityksiä on Kainuussa suhteellisesti enemmän kuin muissa maakunnissa. Rekrytointiongelmien vuosittainen yleistyminen. Työvoiman kysyntä on myönteisen talouskehityksen myötä kasvanut: TE-toimistossa elokuun 2020 lopussa 846 avointa työpaikkaa ja luku on ollut kasvussa. Työvoimaan tuleva ikäluokka on Kainuussa huomattavasti (noin 500 henkeä) pienempi kuin eläkkeelle poistuva, mikä yhdessä nopean eläköitymisen kanssa synnyttää työvoimavajetta. Lisäksi Kainuun koulutusmahdollisuuksien rajallisuus vaikeuttaa kohtaanto-ongelmaa; maakunnassa on ainoastaan yksi pysyvä yliopistotason koulutusohjelma (Jyväskylän yliopiston liikuntateknologian koulutus Sotkamon Vuokatissa).

Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus: etäisyys markkinoista ja matkaketjujen puutteellisuus

Saavutettavuus on yksi merkittävimmistä uuden yritystoiminnan sijoittumisen edellytyksistä. Vientialojen ja kansainvälisen kaupan näkökulmasta säännöllisen lentoliikenteen ja sen kv. kytkeytyvyyden merkitys on oleellinen. Kainuulle lentoliikenteen ja sen matkaketjujen ja lentotuotteen (hinnoittelu, aikataulut) puutteet ovat olleet jo pitkään tiedostettu haaste. Kainuu on yhdessä muiden pohjoisten maakuntien kanssa käynnistänyt Pohjois-Suomen lentoliikennehankkeen. Sen piirissä valmistuu syksyllä 2020 Kainuun lentoliikenteen kehittämissuunnitelma ja käynnistyy sitä toimeenpaneva alueellinen yhteistyö. Ilman koronakriisin vaikutustakin Kainuun lentoliikennekysyntää on ollut tarve kasvattaa ja sen keskeisin keino on Lapin esimerkin mukaisesti kansainvälinen matkailu.

Koronakriisin yksi haitallisimmista vaikutuksista liittyy juuri lentoliikenteeseen: Kajaanin lentokentän liikenne on ollut pysähdyksissä maaliskuun 2020 puolesta välistä alkaen eikä sen uudelleen avaamista koskevista Finnairin suunnitelmista saatu tietoa, vaan ongelman osaratkaisuksi on tullut valtion tarjoama väliaikainen ostoliikenne vuoden 2021 loppuun saakka. Tämäkään tieto ei vielä ole riittävä esim. matkailualan yritykselle, joiden on tarve tietää varmuudella lentoliikenteen jatkumisesta ja aikatauluista mahdollisimman pitkälle eteenpäin. Kajaanin lentomotti vääristää Kainuun matkailualan kilpailukykyä ja uhkana on että markkinat jakaantuvat uudelleen ellei saavutettavuus nopeasti korjaannu. *Kainuun tavoite on saada markkinaehtoinen lentoliikenne jatkumaan koronakriisin jälkeen.*

Perinteisistä saavutettavuushaasteista vientiteollisuuden etäisyyshaitat on tunnistettu jo kauan. Aluekehitystä tukevana toimenpiteenä kuljetustuen tarve on pysyvä. Sopivan tasoisena se ei vääristä kilpailua vaan ylläpitää sitä esim. Pohjois-Ruotsin vastaavissa olosuhteissa toimiviin yrityksiin nähden.

Maantieyhteyksien kehittämistarpeet ja korjausvelan hoitaminen ovat saaneet jonkin verran lisähuomiota valtakunnallisessa liikennepolitiikassa. Kainuussa tiestöä on asukaslukuun suhteutettuna paljon ja erityisesti alemman tieverkon kunnossapidossa on ollut puutteita. Kuitenkin juuri alempi tieverkko on alueen elinkeinotoiminnalle erityisten tärkeä, koska sen kautta kulkevat metsä- ja maatalouden kuljetukset sekä matkailijat ja vapaa-ajan asukkaat koko maakunnan alueella.

Kainuun kautta kulkee yksi Suomen suurin tavarakuljetusvirta, Kostamuksen rautapellettien transitokuljetuksen Vartiuksen rajaylityspaikan kautta Kainuun läpi Kokkolan satamaan. Osaltaan tämä tukkii muiden kuljetusten ja henkilöliikenteen kehittämismahdollisuuksia. Rautatieyhteyksien osalta Kainuu on pussinperä, sillä toimivaa ratayhteyttä Kajaanista suoraan pohjoiseen ei ole. Henkilöliikennetarpeet Savon radan kautta pääkaupunkiseudulle sekä tulevaisuudessa lisääntyvä matkailijaliikenne rautateitse Kainuuseen ovat myös riippuvaisia liikenteen nopeutta parantavien ratahankkeiden toteutumisesta.

Valtakunnallisessa Kestävä matkailu ohjelmakokonaisuudessa on nostettu esille, että ohjelman kautta etsitään ratkaisuja edistää sähköistä lentoliikennettä. Kainuun kunnista Kuhmolla on intressi kehittää sähkölentoliikennettä ja pienlentokenttää alueellaan.

Investointien riskirahoituksen saatavuus

Yritysten pääomahuolto ja suurten pääomien puute alueella ovat yritystoiminnan kehityksen kannalta keskeinen haaste Kainuussa. Riippuvuus ulkoisista rahoittajista ja siitä johtuen investointien houkuttelu koti- ja ulkomailta (FDI) vaativat kasvavaa huomiota Kainuussa. Kainuun Edun teettämän markkinapuuteanalyysin perusteella Kainuussa olisi tarve alueelliselle riskipääomarahastolle. Po. rahastosta hyötyisivät pienet sekä käynnistymisvaiheessa olevat yrityksen (start-upit) ja myös omistajan-/sukupolvenvaihdoistilanteessa olevat yritykset. Viimeksi mainittujen määrä ja osuus on Kainuussa merkittävän suuri ja tarve painottuu aivan lähivuosiin.

2.3 Kainuun investointipotentiaali

Kainuun talouden kestävän kasvun potentiaali on, huolimatta takavuosien suotuisasta kehityksestä, edelleen vahvat. Resilienssin vahvistamisen näkökulmasta on erinomaista, että kasvu- ja kehitysmahdollisuuksia on kaikilla avainklustereilla. Kehittymismahdollisuudet liittyvät sekä uuden, erityisesti fossiilisia tuotteita ja raaka-aineita korvaavan, tuotannon käynnistämiseen että klusterien sisällä jalostusasteen nostamiseen ja lisääntyvään kiertotalouteen (mm. sivuvirtojen hyödyntäminen).

Kaivannaisalalla Sotkamo Silver Oy:n hopeakaivos aloitti tuotannon 3/2019 ja tuotanto on kasvanut suunnitellusti ja tuotantoa on laajennettavissa. Terrafamen akkukemikaalitehtaan rakentaminen on käynnissä ja tuotanto käynnistyy vuonna 2021 ja uraanin talteenoton lupa saatu syksyllä 2019. Elementis Mineralsilla on suunnitelmia tuotannon laajentamisesta. Otanmäki Mine Oy suunnittelee käynnistävänsä ilmeniitin tuotannon entisen kaivoksen läjityshiekasta. Suomussalmella talkkituotannon käynnistäminen sekä Ristijärvellä rakennuskivien valmistus ovat potentiaalisia kasvavia toimintoja.

Metsäbiotalouden kehitysnäkymät on suotuisat ja maakuntaan voi muodostua hyvin monipuolinen ekosysteemi Kajaanin Renforsin Rannan, Kuhmon Woodpoliksen ja käynnistyvän Paltamon biojalostamon kesken. KaiCell Fibers Oy:n Paltamoon suunnittelema biotuotetehdas on saanut myönteisen ympäristölupapäätöksen 15.7.2020 P-S AVI:lta. Lupa ei vielä ole lainvoimainen, koska siitä on valitettu. Kuhmossa CLT- ja puurakennuselementtien tuotanto on ollut kasvussa ja tulevaisuuden näkymät ovat kuluvana vuotena selvästi parantuneet. St1:n Kajaanin Renforsin Rannassa sijaitsevan bioetanolin koetehtaan jatkoksi on odotettavissa merkittävästi suurempi tuotantolaitos lähivuosina. Kuhmo Oy:n ja Pölkky Oy:n (Kajaanissa) sahlat ovat merkittävimmät vientiyritykset ja ne suunnittelevat edelleen tuotannon laajentamisinvestointeja. Puukerrostalorakentamisen buumin oletetaan jatkuvan valtakunnallisesti, joka mahdollistaa tuotannon laajentamisen Kuhmossa.

Matkailuala on kasvanut Kainuussa ja se on merkittävä työllistäjä. Kansainvälistymiseen tähtäävä Visit Finland –suuralueyhteistyö (Arctic Lakeland Kainuu) käynnistyi vuonna 2019. Mahdollisuudet erityisesti luonto-, liikunta- ja tapahtumamatkailussa ovat erinomaiset ja

väljyyden ja rauhallisuuden ansiosta paranevat. Ulkomaisia investointeja kaivataan alan kasvuun ja niitä on jo realisoitunut mm. Paljakassa ja Vuokatin urheiluopistolla.

ICT: EuroHPC –tieteellisen laskennan supertietokoneinvestointi (207 M€) toteutuu Kajaanin Renforsin Rantaan vuoden 2020 aikana. Koillisväylän datakaapeli –yhteyden valmistelu Cinian Arctic Connect–hankkeena etenee ja toteutus on 2020-luvun alkupuolella mahdollinen. Kajaanin palvelinkeskuskeskittymän kautta on suunniteltu liityntäyhteydet Euroopan ja Aasian yhdistävään tietoliikenneväylään. Hankkeiden toteutuminen vahvistaa merkittävästi Kajaania globaalin tietoliikenteen solmukohtana ja uusinwestointien kohteena. Pelialalla Kajaanissa toimii globaaleilla markkinoilla toimivia yrityksiä (mm. Critical Force ja CSE Entertainment).

Tuulivoiman rakentaminen on Kainuussa parhaillaan käynnissä. Pohjois-Pohjanmaan jälkeen Kainuu on suhteellisesti merkittävin tuulivoimamaakunta Suomessa. Kainuun liiton käynnistämässä tuulivoimakaavan päivityksen yhteydessä on esille tullut lisäesityksiä lähes 400 laitoksen verran. Näin merkittävän investointipotentiaalin realisoituminen vaatii Kainuun kautta kulkevien sähkön kantaverkkojen (Fingrid) vahvistamista ja lisärakentamista.

Julkisten investointien tarpeet Kainuussa kohdistuvat erityisesti saavutettavuusinfraan. Tarve on erityisesti ratayhteyksien välityskyvyn ja nopeuden parantamisesta sekä alemman tieverkon kunnon parantamisesta elinkeinoelämän kuljetukset huomioiden. Lisäksi investointitarpeita on julkisessa palveluverkossa, kuten sote-asemaverkostossa. Julkiset investoinnit on otettava huomioon koronakriisin elpymis- ja kehittämisvälineinä.

2.4 Aluetalouden rakenne ja sen resilienssi

Kainuun alueprofiilissa korostuvat vahvuuksina luonto, tila ja fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri. Kainuu on pienyritysvaltainen, mikä voisi periaatteessa vahvistaa alueen resilienssiä, mutta aluetalouden riippuvuus isoista toimialoista ja niiden isoista työnantajista (esim. kaivosalalla ja metalliteollisuudessa) heikentää resilienssiä. Kainuun pysyviin etuihin perustuviin kärkitoimialoihin, kuten metsäbiotalouteen, pitää saada lisää teollisia investointeja ja ankkuriyrityksiä. Niiden ympärille rakennetaan liiketoiminnan ekosysteemejä ja TKI toimintaa. Näin nostetaan tuotannon jalostusastetta, mikä vahvistaa resilienssiä.

Suuret yritykset ovat maakunnalle työllisyyden ja väestökehityksen kääntämisen takia erityisen tärkeitä. Ilman vahvoja tuotannollisia yrityksiä Kainuulla on ollut riskinä muuttua resurssiperiferiaksi, jonka potentiaalia ei kyetä itse hyödyntämään.

Kainuun vahvuudet luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle omaehtoiselle kehittämiselle, erityisesti biotaloudelle, matkailulle ja kestäväälle kaivannaisalalle. Samalla se vaatii osaamispuhjan (osaavan työvoiman) ja yrittäjyyden sekä työpaikkojen intensiivistä kehittämistä ja saavutettavuuden sekä vetovoimaisen Kainuu-kuvan vahvistamista.

Työ- ja elinkeinoministeriön tilaamissa selvityksissä on analysoitu maakuntien aluetalouden resilienssiä koronakriisin mahdollisten vaikutusten ennakoimiseksi. Yhtenä mittarina tässä on riskialttiiden toimialojen työpaikkojen osuus maakunnissa. Tässä vertailussa Kainuu sijoittuu kuuden parhaimman maakunnan joukkoon (kuva 6).

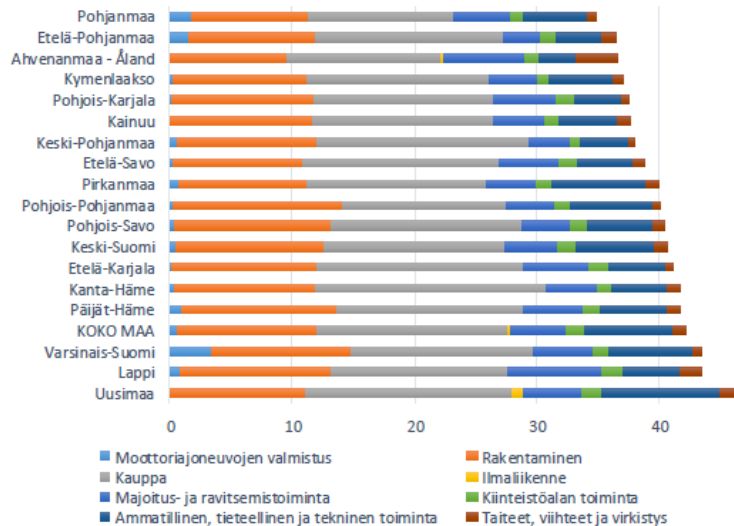
Tilannekuva

1.2. Yritysten ja työnhakijoiden tilanneseuranta | alueiden resilienssi

- Pandemian alueellista vaikutuksista on kehitetty erilaisia malleja, jotka pyrkivät tunnistamaan kriisiin ensimmäisenä reagoivat toimialat. Näitä ovat mm.
 - yritykset, jotka ovat riippuvaisia kotitalouksien kulutuksesta: liikumis-, kontakti- ja matkustusrajoitukset vaikuttivat esimerkiksi hotelli- ja ravitsemisalaan, paikallisiin palveluihin (esim. kampaamot, hierojat) ja vähittäiskauppaan (apteekkeja ja ruokakauppoja lukuun ottamatta) sekä matkanjärjestäjien
 - yritykset, jotka ovat riippuvaisia globaaleista arvoketjuista: komponenttivalmistajan tehtaan sulkeminen yhdessä maassa vaikuttaa koko tuotantoketjuun
 - energiantuotanto: energian tarve vähenee elinkeinotoiminnan hiljentyessä
 - yksityinen sektori: julkinen sektori reagoi pitemmällä aikavälillä verotulojen laskiessa
- Lyhyellä aikavälillä riskiryhmään kuuluvat ennen kaikkea suuret kaupungit, matkailukohteet sekä kaupan keskittymät, koska niissä on runsaasti työpaikkoja, jotka ovat riippuvaisia kotitalouksien kulutuksesta.
- Kuvion lähde: Tilastokeskus, yritystoimintatilasto
Riskialttiiden toimialojen määrittely OECD:n analyysin mukaan.

Riskialttiiden toimialojen työpaikkojen osuus yritysten työpaikoista maakunnittain, 2018

Kuva 6. Alueiden resilienssi: riskialttiiden toimialojen työpaikkojen suhteellinen osuus yritysten työpaikoista maakunnittain 2018

3. Koronakriisin vaikutukset sekä kehittämistarpeet Kainuussa

Kevään 2020 koronakriisi on vaikeuttanut Kainuun elinkeinoelämää, joskin vaikutukset työllisyyteen ovat jääneet muuta maata hieman vähäisemmiksi. Kriisin vaikutukset vaihtelevat toimialoittain ja samoin tulevaisuuden näkymät. Pahiten on kärsinyt matkailu- ja palveluala: Osin matkailukin on säästynyt Kainuussa pahimmalta vahvan kotimaan matkailun ansiosta. Kansainvälinen matkailu on romahtanut kuten muuallakin.

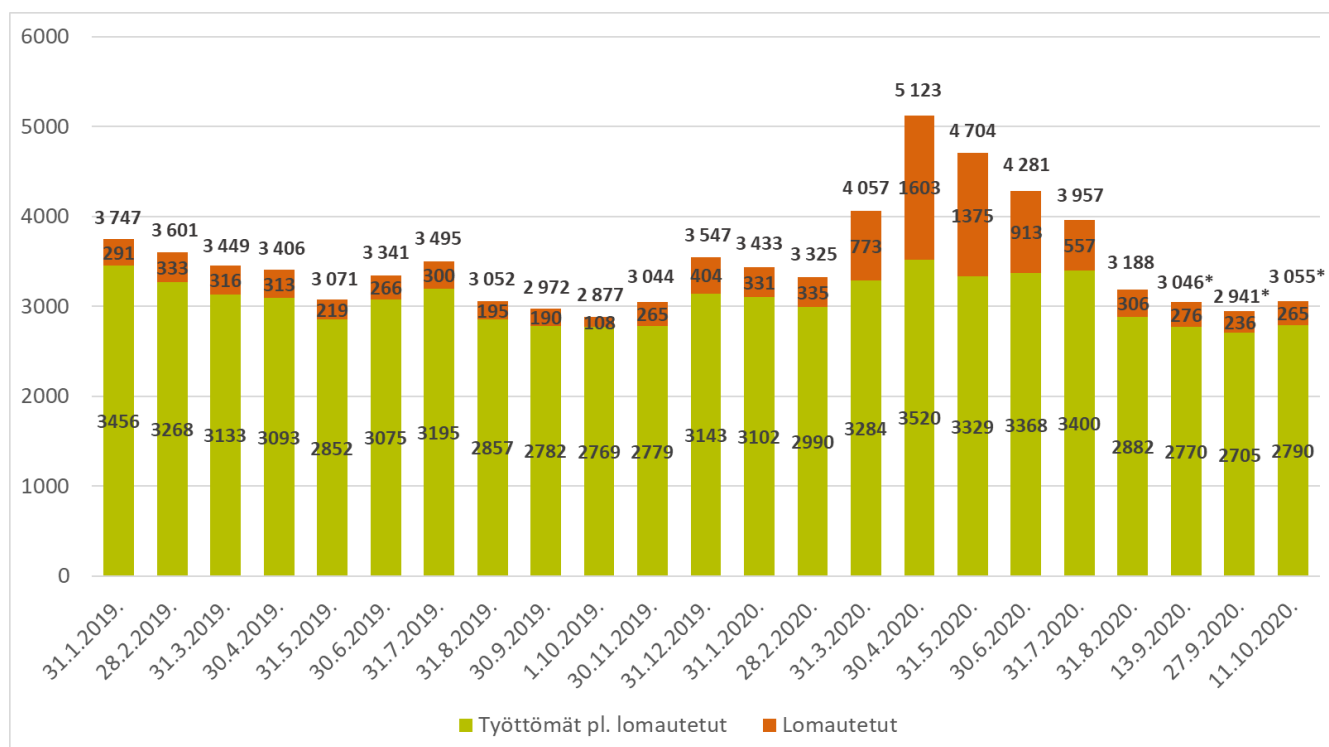
Teollisuuteen ja vientiin kriisin odotetaan vaikuttavan viiveellä. Erityisesti sahateollisuus voi kärsiä kriisistä. Toisaalta sahateollisuuden, kuten myös kaivannaisalan viime vuosien investoinnit voivat estää negatiivisia vaikutuksia. Energia-alaan ei koronalla ole ollut merkittävää vaikutusta.

Kainuun yrittäjien toukokuun kyselyssä lähes 50 % yrityksistä koki koronatilanteen haittaavan merkittävästi yritysten toimintaa ja 30 % arvioi liikevaihdon laskeneen huomattavasti. Pk-yritykset kehittivät korona-aikana toimintaansa seuraavasti: 4 % yrityksistä panosti verkkokauppaan, 9 % otti käyttöön uusia toimintatapoja ja 17 % teki turvallisuutta parantavia hankintoja. Jopa 24 % yrityksistä kehitti uusia tuotteita/palveluita ja 20 % uudelleen organisoiti työtään.

Yritysten määrään ei ole ollut kuitenkaan vielä suurta vaikutusta. Lakanneita yrityksiä oli kuitenkin lähes 6 prosenttia enemmän tammi-kesäkuussa kuin edellisvuonna vastaavaan ajankohtaan. Elokuun 2020 loppuun ulottuvan Tilastokeskuksen konkurssien pikaennakkotilaston perusteella konkurssien määrä ei Kainuussa ole poikennut juurikaan tavanomaisesta eikä suuria henkilövaikutuksia toistaiseksi ole ollut.

Valtakunnallisesti on näköpiirissä teollisuuden vaikeuksia: teollisuuden uudet tilaukset ovat vähentyneet 28,5 % (lähde: Taloussanomat). Kajaanin teknologiateollisuus ml. metalliala ei ole indikoinut vaikeuksista ja on jopa tehnyt lisäinvestointeja.

Työttömyys ja lomautukset ovat iskeneet erityisesti nuoriin ja naisiin ja kunnista pahiten Sotkamoon ja Kajaaniin. Työttömyys on kuitenkin lähes viimevuotisella tasolla ja se on laskenut helmikuun 2020 lopusta 9 prosenttia. Lentomotin takia saavutettavuus ja yhteydet maailmalle ovat heikentyneet. Kuhmossa on syksyn ”lock down”-tilanteen jälkeen huomattu, että palveluala ja matkailu kärsivät nopeasti. Myös ohjelmatuottajat ja kausityöläisiin on koronan myötä ollut negatiivisia vaikutuksia.

Kuva 7. Työttömät työnhakijat Kainuussa 01/2019- 10/2020, Lähde: TEM Työnvälitystilasto

Yrittäjien ja Finnveran raportin Kainuun arvioista nousi esille kaksi kriittistä asiaa: liiketoiminnan pysähtyminen ja maksuvaikeudet olivat yli maan keskiarvon. Vaikka työttömyys on pysynyt hyvällä tasolla, työllisyysaste on Kainuussa edelleen heikko.

3.1 Koronakriisin vaikutukset Kainuussa: kärsijät

Selviytymissuunnitelman valmistelussa arvioitiin kyselyllä ja työpajassa Kainuun pahiten vahinkoja ja ongelmia kärsineitä toimialoja, toimintoja ja eri kohderyhmiä. Tulokset voi kiteyttää seuraavasti ja nämä kohderyhmät on otettava ensisijaisina huomioon koronakriisin nopean toipumisen toimenpiteitä kohdennettaessa:

- yritykset, jotka kärsivät Kainuun lentoliikennemotista
- matkailuala, liikenne, useat palvelualat, kivijalkakauppa ja tapahtumatuottajat (isoja valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä tapahtumia)
- opiskelijat (nuoret), naisvaltaiset alat, kausityöläiset ja heikoimmassa asemassa olevat
- yksittäisiä kohderyhmiä ovat esim. Venäjän rajakaupan menetyksistä kärsivä kauppa, turkistarhat, metsäpalveluyritykset, matkailun kv. palvelut ja Kuhmon alue (lock down elo-syyskuun vaihteessa)
- Kainuun sotelle, jolle on aiheutunut huomattavia lisäkustannuksia (heijastuvat kuntatalouteen) ja palvelutarvetta on patoutunut tulevaisuuteen (sairauksien hoito viivästynyt)
- yrittäjät, yksinäiset ihmiset (vanhukset), lapset ja nuoret, joiden henkiset ongelmat ovat kärjistyneet

Yrityksissä näkyy liiketoiminnan pysähtyminen ja maksuvaikeudet maan keskimääräistä enemmän; teollisuuden ja viennin kautta vaikutukset Kainuuseen (alkutuotanto, alihankinnat) voivat tulla viiveellä.

3.2 Koronakriisin vaikutukset Kainuussa: myönteisiä vaikutuksia

Selviytymissuunnitelman valmistelussa arvioitiin kyselyllä ja työpajassa: ”Mitä **hyötyjä** korona on synnyttänyt tai vahvistanut Kainuussa? Mitkä alueet, toimialat, toiminnot tai kohderyhmät ovat hyötäneet?” Keskeiset havainnot olivat seuraavat:

Yritysten digiloikka on nopeutunut. Verkkokauppaan siirtyneet yritykset ovat voineet kasvattaa markkinoitaan ja myyntiään. Kainuun suhteellinen kilpailukyky on tällöin voinut parantua. Yritysten osaamisen päivittäminen digi- ja verkkoratkaisuihin liittyen on edelleen mahdollinen ja huomioitava selviytymissuunnitelmassa. Kehitys edellyttää sekä infran parantamista että yritysten valmiuksien parantamista.

Kainuussa kuten valtakunnallisesti on pantu merkille **maalle muuton** vahvistuminen (Nurmijärvi-ilmiö 2.0). Rakentamisen ja remontoinnin kasvusta sekä kiinteistö- ja puukaupan vahvistumisesta on myös runsaasti havaintoja. Maaseudun ja maaseutumaisten alueiden merkitys on korostunut koronakriisin aikana; ei ole selvää arviota siitä, miten pysyviksi muutokset voivat muodostua.

Kotimaan matkailu, luonto- ja retkeilykohteet ovat olleet erityisesti suosion kohteena. Kainuun matkailussa jopa saavutettiin heinäkuussa kaikkien aikojen ennätys yöpymisten määrässä. Kotimaisen matkailun (ja myös kotimaisten tuotteiden) suosion kasvu voi olla pysyvä mahdollisuus. Sen hyödyntämiseksi voidaan myös lisätä investointeja mm. luontomatkailun infraan ja palveluihin; potentiaalisia kohteita sinänsä Kainuussa on runsaasti, mutta kysyntä kohdentuu vain parhaiten tuotteistettuihin ja markkinoituihin kohteisiin. Matkailuala näkee jatkossa kilpailuetuna, että ”Kainuu on turvallinen paikka tulla ja olla”.

Etätyöstä on koronarajoitustoimenpiteiden ansiosta saatu runsaasti uutta kokemusta ja etätyövälineiden käytön osaaminen on kasvanut. Lähes poikkeuksetta etätyöhön siirtyneissä työpaikossa, etätyökäytäntöjen katsotaan lisääntyvän myös normaaliaikana. Yritysbarometrin valtakunnallisen kyselyn mukaan 30 % yrityksistä aikoo jatkaa etätyötä. Toki on syytä muistaa, että kaikissa – erityisesti fyysisessä työssä – etätyö ei ole mahdollisuus. Tarvitaan päätöksiä myös valtakunnan tasolla työkäytänteisiin ja paikkariippumattomaan rekrytointiin liittyen, jotta myönteinen kehitys voi jatkua koronan jälkeen.

Etäopetus ja –kurssit ovat etätyön tapaan lisääntyneet ja oppilaitoksissa on havaittu, että opetuksen järjestämiseksi ei tulevaisuudessa välttämättä tarvita ”seiniä” nykyisessä määrin. Lisäksi Kainuun tyyppiselle harvaan asutulle ja pienten nuorisoioluokkien alueelle etäopetuksen käyttö voi tukea oppilaitosten ainevalikoiman monipuolistamista ja ylipäättään koulutuksen kustannustehokkuutta. Samoin on esimerkkejä tarpeesta ja mahdollisuuksista viedä koulutustarjontaa (ml. jatkuva oppiminen ja avoin opetus)

lähemmäs yrityksiä, millä voidaan osaltaan parantaa työvoiman kohtaanto-ongelman ratkaisua. Ammatillisessa koulutuksessa etäopetuksen hyödyntämismahdollisuus on rajallisempaa kuin teoreettispainotteisessa koulutuksessa ja pahimmillaan koronakriisi on lisännyt oppilaiden oppimistulosten eriytymistä.

Koronakriisin on nähty usein myös lisänneen **yhteisöllisyyttä** ja yhteishenkeä, mikä voi vahvistaa alueen resilienssiä. Kainuussa käynnistyi koronakriisin myötä myös uusia toimintamuotoja, kuten Kainuun valmiusfoorumi ja Kainuun yrityspalveluverkosto. Nämä kokosivat kattavan joukon alueen sidosryhmiä ja tiivistivät yhteistyötä hyödyntäen etäpalavereja ja nopeaa viestintää. Onnistuneen aktiivisen viestinnän roolin merkitys on myös Kainuussa tunnistettu koronaepidemian muuttuviin tilanteisiin reagoimisessa. Tämä edelleen korostuu, kun jatkossa koronatilanne voi kehittyä alueellisesti ja paikallisesti hyvin eri tavoin.

3.3 Koronan vaikutukset Kainuussa: tulevaisuuden näkymiä

Valtiovarainministeriön talousennusteen mukaan Suomen talouden elpyminen tulee olemaan eritahtista ja epävarmaa. Paluu normaaliin edellyttää koronapandemian nujertamista. Vienti ja teollisuustuotanto kärsivät pandemian jatkumisesta ja kääntyvät kasvuun vasta ensi vuoden puolella.

Eräs keskeinen arvio koronakriisin vaikutusten ennakkoinnissa on ollut elpymisen ”K:n muotoisesta ” kehitysnäkymästä. Eli osa toimialoista elpyy nopeasti kuten IT ja vähittäiskauppa, mutta osa toimijoista elpyy huonommin tai joutuvat lopettamaan.

Koronakevät on opettanut, että vaikutukset ja muutokset ovat nopeitakin (digitaalisuus). Yleisesti selvitysten mukaan tiedetään, että teknologiateollisuus ja matkailu ovat haasteiden edessä, talven aikana myös rakentaminen.

Koronan vaikutus on muuttumassa yhä enemmän **paikalliseksi** ja paikallisia lock down’eja (sulkuja) tulee jatkossa lisää ja näillä alueilla palvelut kärsivät nopeasti ja voimakkaasti. On siksi valmisteltava poliittisia ratkaisuja työkaluiksi, jotka olisivat kohdennettavissa tarkasti ja nopeasti (pienimuotoiset äkillisen rakennemuutoksen toimenpiteet).

Kainuun **kaivosala** on alkutuotantoa ja sillä on paljon alihankintaa, mutta kaivannaisala kokonaisuutena on vientiala. Riskinä on, että koronakriisin vaikutukset tulevat pidemmällä viiveellä heijastumaan myös Kainuun kaivosalaan.

Matkailun osalta koronakriisin aiheuttamat muutokset kulutuskysyntään todennäköisesti vahvistavat Kainuun matkailualaa pitkällä välillä. Uusia matkanjärjestäjäkontakteja on tullut uusia väljiä ja turvallisia matkakohteita etsiviltä. Matkailussa haasteena on saavutettavuus. Matkailun suhteellisen kilpailukyvyyn vahvistamisessa esiin nousee kaksi tekijää: 1) matkailun turvallisuuskulma ja 2) sähköisten myyntikanavien käyttö. Luonto, väljyys ja turvallisuus ovat valtteja jatkossakin. Ongelma on vain lähikuukausien selviytyminen, yhteyksiä ja jakelukanavia ei ole vara menettää tässä tilanteessa.

3.4 Johtopäätöksiä

Työttömyysaste ei kuvaa oikein Kainuun korona vaikutusten merkitystä. Koronan ilmaantuvuusluku Kainuussa oli syyskuun alussa neljän suurimman maakunnan joukossa, mikä osoittaa, että Kainuu ei ole välttynyt sen vaikutuksilta eikä ole turvassa jatkossakaan. **Työllisyysaste on** edelleen alhainen ja **kohtaanto-ongelma maakunnassa on** pahentunut.

Korona vaikutukset ovat osuneet erityisesti Kainuun keskeiseen heikkouteen: **saavutettavuuteen**. Lentomotti on heikentänyt erityisesti kansainvälistymisen mahdollisuuksia ja uhkaa yritysten investointi- ja toimintaedellytyksiä.

Syksyn 2020 Pk-yritysbarometrin mukaan koronan ensivaikutukset kolahtivat kainuulaisiin yrityksiin kovemmin kuin muilla alueilla. Koronan vuoksi liiketoiminta pysähtyi 42 %:lla yrityksistä (koko maa 31 %).

Kainuu on **matkailumaakunta**, jonka kansainvälinen matkailu on saatu mittavien kehittämistoimien ansiosta kasvuun. Koronakriisin aikaansaama Kajaanin lentokentän sulkeminen on yhdessä matkustusrajoitusten kanssa estänyt kansainvälisten matkailijoiden tulon Kainuuseen. Markkinoita jaetaan nyt uudelleen myös suomalaisten osalta. Matkailu pitää saada Kainuussa takaisin kasvuun. Se takaa alueen palvelutarjonnan laajenemisen ja vetovoimaisuuden vahvistumisen.

Kaivannaisteollisuuteen ja puuteollisuuteen toteutuneet vaikutukset eivät ole pahoja, mutta tuotanto- ja arvoketjun alkupäässä nähdään negatiiviset vaikutukset vasta myöhemmin. Näihin Kainuussa tulisi varautua.

Monilla toimialoilla Kainuussa on **investointi- ja kasvumahdollisuuksia**, joihin koronakriisi ei ole ratkaisevasti vaikuttanut. Tietoliikennekapasiteetin ja toimintavarmuuden tärkeys on tullut koronakriisin myötä näkyväksi.

4. Nopea palautuminen: kriisi- ja toipumistoimenpiteet

4.1 Liikenteen ja saavutettavuuden erityistoimenpiteet

Tavoitteet saavutettavuudessa 1): Lentoliikenteen pysyvä jatkuminen säännöllisenä koronakriisin jälkeen (viimeistään vuoden 2021 jälkeen); 2) Junaliikenteen yhteyksien monipuolistaminen (yöjuna, juna-auto-juna: Kajaani – Helsinki; tunnin juna Oulu - Kajaani); 3) Matkaketjut maakunnan sisällä toimiviksi kaikkiin Kainuun kuntiin 4) Saavutettavuudessa keskeinen tavoite on turvata matkailuelinkeinon säilyminen ja kasvu- ja kansainvälistymismahdollisuudet.

Nopean elpymisen tukemisessa keskeinen toimenpide on LVM:n ostoliikenne ja sen hyödyntäminen 2021 loppuun saakka. Kainuun lentoliikennekysynnän ylläpitäminen koronavaiheessa ja sen kasvumahdollisuuksien rakentaminen vaativat vahvaa yhteistyötä Kainuun sisällä (vrt. Kuusamo). Sujuvien matkaketjujen rakentamiseksi käynnistetään toimenpiteitä osana Pohjois-Suomen lentoliikennehanketta, jonka toimintaa jatketaan.

Valtion budjettiriihessä sovitussa Kestävän matkailun strategiassa 2030 oleva itäisen Suomen yöjunayhteyden palauttaminen Savon radalle on keskeinen toimenpide koronakriisin aikana käynnistettävistä toimenpiteistä. Junayhteyksien kehittäminen palvelemaan sekä pääkaupungin yhteyksiä että myös Kainuun matkailua, vaativat myös kainuulaisten toimijoiden yhteistyötä. Yhtenä konkreettisenä keino olisi juna-auto-juna yhteyden käynnistäminen Helsingistä Kainuuseen. Koronakriisin aikana aloitetaan suunnitelmat raideyhteyksien parantamiseksi ja nopeuttamiseksi.

Valtakunnallisessa Kestävä matkailu ohjelmakokonaisuudessa on nostettu esille, että ohjelman kautta etsitään ratkaisuja edistää sähköistä lentoliikennettä. Kainuun kunnista Kuhmolla on intressi kehittää sähkölentoliikennettä ja pienlentokenttää alueellaan.

4.2 Yritystoiminnan erityistoimenpiteet

Tavoite: Yritystoiminnan tukemisen jatkaminen koronakriisin ajan sekä kansallisin toimenpitein että Kainuun yrityspalveluverkoston tiiviinä yhteistyönä.

Kainuun yrityspalveluissa tulee panostaa yrittäjyyden vahvistamiseen ja yritysperustannan sekä omistajanvaihdosten lisäämiseen. Kehittämispänsiöitä tulee kohdistaa sähköisen kaupan ja digitalisaation edistämiseen yrityksissä sekä kv-toiminnan ja viennin tukemiseen. TeamFinland -toiminnalla on tässä myös keskeinen rooli. Uusien yritysten perustantaa, uusien liikeideoiden syntyä sekä yritysten digivalmiuksia on tarpeellista kehittää yritystasolla koulutushankkeilla ja aktivointikampanjoilla muutoksen vauhdittamiseksi (vrt. käynnissä oleva Digitie –hanke).

Kainuun selviytymissuunnitelma esittää kansallisen koronayritystukien jatkamista tarpeen mukaan. Erityisesti yksinyrittäjien ja uudistetun kustannustuen koronatuon jatkaminen on

tärkeää. Lisäksi TEM:n on kehitettävä yksittäisiin paikkakuntiin kohdistuvissa lock down – tilanteissa tarvittava erityistuen malli. Kainuussa tällaisen tarve tuli esiin Kuhmon koronaryvästapauksessa syyskuun alussa. Erityistukea yrityksille tulisi kohdentaa paikallisen ELY-keskuksen kautta ja hanketyyppisiä toimenpiteitä maakunnan liiton kautta.

Koronakriisi on osoittanut, että osaavan työvoiman saatavuus on todella merkittävä ongelma Kainuussa. Osa kriisin hoitamista Kainuussa on aiemmin sovittujen toimenpiteiden (vrt. siltasopimus) toteutuksen jatkaminen sekä päivittäminen tilanteen vaatimalla tavalla.

Valtakunnalliset suorat koronatuot yrityksiä tulee toteuttaa tarpeen mukaisesti määräaikaikaisina, riittävän pitkään ja kohdennettuna erityisesti eniten kärsineille toimialoille.

4.3 Matkailun erityistoimenpiteet

Tavoite: Kainuun matkailualan toiminnan turvaaminen talvikauden 2020/2021 yli ja tulevan kesäkauden 2021 tapahtumien järjestämisen turvaaminen.

Kehittämisen kohteena ovat kv. matkailupalvelut, sujuvammat matkakäytöt ja matkustusturvallisuus. Kainuun matkailun kv. markkinointia ja tuotetarjontaa vahvistetaan ja luodaan digitaalisia kanavia osana Arctic Lakeland –suuralueen yhteismarkkinointia. Kainuussa käynnistetään matkailutoimijoiden ja terveysviranomaisien yhteistyönä Kainuun matkustusturvallisuusryhmän toiminta. Tavoitteena on palvelumuotoilun avulla luoda Kainuuseen ”matkakäytöitä”, jotka mahdollistavat turvallisen matkailun riippumatta kulkumuodosta.

Tapahtumien järjestämisen turvaamiseksi ja kehittämiseksi käynnistetään tapahtumatuottajien yhteinen kehittämistoiminta: hanke, jossa teemoina turvallisuus, kansainvälistyminen, digitaalisuus, markkinointi jne. Mikäli koronavaikutukset jatkuvat vielä kesälle 2021 tarvitaan valtakunnallista erityistukea tapahtumatuottajille ja kulttuuri- ja urheilutoimijoille, jotka kärsivät tapahtumien peruuntumisista.

Kainuun matkailun maine- ja brändityötä on tarpeen vahvistaa ja korostaa viestinnässä Kainuun väljyyttä ja turvallisuutta luonnossa ja ohjelmapalveluissa. Muuttuneen kansainvälisen kysynnän korvaamiseksi ja kotimaisten matkailijoiden houkuttelemiseksi matkailualueiden kotimaan markkinointia on tarpeen tehostaa erityisesti digitaalisissa kanavissa. Matkustusturvallisuuden lisäksi on käynnistettävä Kainuussa Visit Finlandin Sustainable tourism -ohjelma.

Kainuu on vetovoimainen urheiluun ja liikuntaan nojaava aktiviteettimatkailukohde, jossa on kansainvälistä huippua olevaa pohjoismaisten hiihtolajien valmennusosaamista, tutkimusta ja harjoitteluolosuhteet. Nämä pitää hyödyntää luomalla uusia ja vahvistamalla nykyisiä (esim. Vuokatti) vetovoimaisia opiskelun ja etätöiden sekä liikunnan ja urheilun yhdistäviä toimintaympäristöjä.

Käynnistetään vapaa-ajan asumisen kehittämistoimia, joilla varmistetaan alueelle uusien ulkopaikkakuntalaisten mökkiläisten tulo ja investoinnit. Näin vahvistetaan alueen matkailun resilienssiä.

4.4 Talouden nopeaa elpymistä tukevat julkiset investoinnit

Tavoite: Lisätään julkisia, kuntien ja valtion, investointeja Kainuussa kysynnän ja työllisyyden vahvistamiseksi paikallistaloudessa.

Kuntien investointien ajoittaminen (aikaistaminen) ja hankintojen kohdistaminen paikallistaloutta vahvistamaan ovat kainuulaisten päättäjien omassa vallassa olevia keinoja, joita tulee kriisivaiheessa erityisesti käyttää.

Tie- ja rataverkon korjausvelkaan liittyviä valtion kehitys- ja korjaushankkeita tulee aikaistaa ja priorisoida yritystarpeisiin. Samalla on aloitettava kokonaisvaltainen liikenne- ja matkailuinfran suunnitelmatarpeiden kartoitus ja priorisointi.

Laajakaistan rakentamisen jatkamista koko Kainuun kattavaksi on varmistettava sekä paikallisin että kansallisin toimenpitein. Tarvitaan kansallisesti riittävä tuki-instrumentti.

4.5 Rahoitus- ja politiikkainstrumentit

Tavoite: Maakunnan koronakriisin vaikutuksiin kohdistuvan kehittämishanketoiminnan rahoituksen ja yritysten koronaelvytysrahoituksen mahdollistaminen paikallisesti sulkutilanteissa.

Kainuun selviytymissuunnitelma esittää em. rahoitusinstrumenttien käyttöön ottoa ja rahoittamista valtion toimenpiteinä. Maakunnan liitoille tulee myöntää lisää maakunnan omaehtoisen kehittämisen rahoitusta suunnattavaksi koronavaikutuksien lieventämiseen ja niistä toipumiseen. Kainuun liitto käytti kuluvan vuoden kansallisen rahoituksen koronatoimenpiteisiin; kerran järjestetyssä haussa saatiin yli kaksinkertainen määrä sopivia hankehakemuksia käytettävissä olleeseen rahoitukseen verrattuna.

Valtion EU:n elpymisvälineitä koskevassa kansallisessa suunnitelmassa tulee tuen kohteina ottaa huomioon kuntien investointien tukeminen.

Kuntatalouden turvaamiseksi tarvitaan edelleen uusia keinoja.

4.6 Koulutus- ja muita toimenpiteitä

Tavoite: Koronakriisin sosiaalisten haittavaikutusten torjumiseksi ja lieventämiseksi tarvittavien paikallisten toimien toteuttaminen.

Kainuun soten ja kuntien tulee käynnistää tehostetut toimet ja yhteistyö syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kuratiivisten ja sosiaalipalvelujen jalkauttaminen etsimään ja tukemaan syrjäytymisvaarassa olevia.

Työllisyyden kuntakokeilun toteuttaminen tukee vaikeasti työllistyvien työhön pääsyä ja syrjäytymisen ehkäisyä. Kunnille ja sotelle tarvitaan lisäpanostusta sähköisen asiainnin kehittämiseen, sähköisten palvelujen saavutettavuuteen ja käyttöönoton laajentamiseen.

5. Uuden kasvun ja uudistumisen toimenpiteet

Kainuun uudistumisohjelma sisältää toimenpiteitä, joiden toteuttaminen on ajateltu tapahtuvaksi useilla eri kansallisilla ja EU:n korona-elvytysinstrumenteilla. Kainuun tilannekuvaan liittyvien haasteiden lisäksi toimenpideohjelmassa on huomioitu EU:n ja kansallisen politiikan linjaukset vihreästä elvytyksestä. **Vihreä elvytys** tarkoittaa aktiivisia talouspolitiikan toimia, jotka vahvistavat yhtä aikaa kokonaiskysyntää ja vähentävät päästöjä. Digitaalinen siirtymä ja vihreä siirtymä ovat yleistavoitteita, joihin Kainuun selviytymissuunnitelmassa osoitetaan paikallisesti toteutettavissa olevia keinoja ja toimenpiteitä.

- **Digitaalinen siirtymä** Kainuussa merkitse mm. etätyön ja –opetuksen, verkkokaupan ja sote-palvelujen sekä näitä tukevan tietoliikenneinfran huomioiminen.
- **Vihreä siirtymä** Kainuussa merkitsee mm. metsäbiotalouden, puurakentamisen, biopohjaisen kiertotalouden, energiatehokkuuden, uusiutuvan energian tuotannon ja käytön sekä kaivannaistoiminnan jalostusasteen nostamista, kestävää matkailua sekä pitkien etäisyyksien huomioimista liikennepolttoaine- ja jakeluverkkoratkaisuissa.
- **Oikeudenmukainen siirtymä** merkitsee tuen kohdentamista alueille, jotka kärsivät politiikkamuutoksesta (ilmastotoimet) eniten ja joilla on vähiten kyvykkyyttä toipua. Kainuu on erityisen herkkä saavutettavuuteen liittyvien ilmastotoimien vaikutuksiin.

5.1 Kainuun vihreä siirtymä energia-asioissa

Tavoitteet: Kainuussa tehtävät investoinnit uusiutuvan energian tuotantoon ja energiatehokkuuden edistämiseen, jotka kasvattavat bruttokansantuotetta, työllisyyttä ja lisäävät päästövähennyksiä Kainuussa ja alueen ulkopuolella. (Nämä tavoitteet ovat Suomen ilmastopaneelin mukaan tehokkaimmat ilmastotoimet).

Kainuussa voidaan tuottaa uusiutuvaa energiaa (ja muita ilmastoratkaisuja) muiden alueiden ja kansantalouden hyödyksi. Näitä investointeja, joita on tarvittaessa tuettava EU:n elpymisvälinein ovat:

- Skoda-Transtech raitiotievaununuotanto Kajaanin Otanmäessä, jonka jatkuvuus on tarvittaessa turvattava valtion toimenpitein
- Kainuun tuulivoiman lisärakentaminen (toteutuu markkinaehtoisesti): maakuntakaavalla mahdollistettava merkittävä lisärakentaminen ja investoinnit sähköverkkojen vahvistamiseen (Fingrid)
- Datapalvelinkeskusten sijoittaminen Renforsin Rantaan ja niiden hiilinegatiiviseen toimintaympäristöön ja hukkalämmön talteenottoon investointi

- Biokaasun tuotantomahdollisuudet Kainuussa on hyvät, mutta investoinnit tarvitsevat julkista tukea; biokaasun tuotannossa on mahdollisuudet kiertotalouden periaatteiden toteuttamiseen. Kainuuseen pitää saada kattava liikennebiokaasun jakeluverkosto.
- (Kainuun vesivoiman tuotanto jatkuu volyymiltään merkittävänä)

Kainuun sisäisiä energiatoimenpiteitä ovat: uusiutuvan energian pilottihankkeet, julkisten rakennusten energiatehokkuushankkeet sekä öljystä luopuminen lämmityksessä. Kajaanin kaupungilla on uusia mahdollisuuksia energiaketjussa ja investointimahdollisuuksia (mm. Vimpelinlaakson Green kampus).

Liikenteen polttoaineratkaisuissa on Kainuun kannalta erityisen tärkeää noudattaa oikeudenmukaisen siirtymän periaatetta. Muutokset eivät saa aiheuttaa Kainuun saavutettavuudelle ja sitä kautta aluekehitykselle haittoja. Siksi on erittäin tärkeää, että julkisin toimenpitein ja investoinnein turvataan koko maahan (ml. Kainuu) mahdollisimman samanaikaisesti biokaasun ja sähköautoilun tarvitsemat jakeluverkot.

Erityistavoite: Siirtyminen turpeen energiakäytöstä Kainuussa muihin energialähteisiin ja turpeen jatkojalostukseen korkeamman jalostusasteen tuotteisiin hyödyntäen täysimääräisesti Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tukea.

Nämä toimenpiteet valmistellaan osaksi Oikeuden mukaisen siirtymän (JTF) rahaston ohjelmallisia toimenpiteitä.

5.2 Kainuun digitaalinen siirtymä

Tavoitteet: Kainuu tarjoaa investointimahdollisuuksia digitaaliseen liiketoimintaan; Kainuun yrityksissä ja julkisissa toiminnoissa hyödynnetään digitalisaation moninaiset edut paikallisen kehittämisen näkökulmasta. LUMI DC-hankkeen ja datapalvelinkeskittymän vahvistaminen ekosysteemiksi, jossa toimii alan yrityksiä ja osaajia.

Kajaanin Renforsin Ranta tarjoaa kansainvälisesti ja kansallisesti erittäin kilpailukykyisen sijaintipaikan **datapalvelinkeskuksille** ja niihin liittyvälle palveluliiketoiminnalle. Kajaaniin sijoittuu yksi maailman tehokkaimmista (ja yksi kolmesta EU:n investoimasta) tieteellisen laskennan supertietokoneista. CSC:n LUMI-konsortion toimintaa tulee hyödyntää uusien toimijoiden etabloimiseksi Kajaanin ekosysteemiin. Tätä toimintaa tulee aktivoida kehitys- ja markkinointihankkeella (mukana CSC; KAMK; Kajaani, Renforsin Ranta, yritykset, BF). Kajaanin ekosysteemi tulee liittää osaksi European Digital Innovation Hub-verkostoa. EDIH-toiminnassa keskeisinä toimijoina ovat KAMK ja CSC yhteistyössä Oulun yliopiston kanssa. Myös huippu-urheilun datastrategia (mukana CSC ja JYU) ja Suomen Olympiakomitean toimintojen lisääntyvä keskittyminen Vuokattiin avaa uusia mahdollisuuksia.

Suomalainen Cinia Oy on yhteistyössä venäläisen operaattorin Megfonin kanssa suunnitellut mannertenvälisen huippunopean datakaapelin, Arctic Connect (ns. Koilliskaapeli) rakentamista Norjan Jäämeren rannikolta Japaniin. Kainuu on osallistunut tähän liittyvän Suomen liityntäyhteyksien suunnitteluun. Merikaapelin rantautuminen tulee Pohjois-Norjaan Kirkkoniemeen ja sieltä maakaapelina Suomen kautta Eurooppaan. Yksi tärkeimmistä reiteistä kulkee Kajaanin kautta, jonne rakentuu iso datakeskittymä.

Valtakunnallisesti on selvitettävä Suomen sisäisen **tietoliikenne-runkoverkon** lisärakentamistarpeet ja lisärakentamisen rahoitus sekä yhteisrakentamisvelvoitteen koordinointi (LVM) sähkö-, energia- ja muu infrarakentamisessa. Samalla tulee selvittää, voidaanko tulevaan Arctic Connect –yhteyteen liittyvät mm. Kajaanin kautta kulkevien tietoliikenneyhteyksien rakennusinvestoinnit sisällyttää EU:n elpymisvälineeseen.

Osaamisen ja valmiuksien parantaminen digitaalisten mahdollisuuksien soveltamiseksi palvelujen uudistamisessa, uudenlaisten palvelujen ja palvelukanavien käyttöönotossa (yrityksen, palvelujen tuottajat, käyttäjät), digitalisaation vauhdittaminen yksityisellä sektorilla sekä julkisten palvelujen kehittämisessä ja niiden laajamittaisessa käyttöönotossa, myös kansalaisten tietoteknisten taitojen ja tietämyksen kohentamisen toimet sähköisen asioinnin ja sähköisten palvelujen kattavampaan käyttöön ottamiseksi.

Puuttuvien (tarvittavien) **valokuituyhteyksien** selvittäminen alueella ja yhteyksien rakentaminen (rahoitus eri lähteistä) sekä jo valmiiden valokuituliittymien käyttöönoton edistäminen. Tarvittavat rakentamisen selvitykset on syytä tehdä koko IP-alueen maakuntien osalta ja yhteistyössä operaattoreiden kanssa.

Etätyön yleistymistä tukevat toimenpiteet ja markkinointi huomioiden etätyön kannattavuus yritykselle, lisääntyvän vapaa-ajan ja asumisympäristön antamat hyödyt työntekijälle

- Laajakaistainvestoinnit ja niiden ulottaminen myös loma-asunto paikoille; etätyön ja paikkariippumattoman työskentelyn mahdollisuuksien markkinointi
- Toimisto-hubit (ml. osa-aikaiset tilat) etätyöntekijöille esim. matkailukeskusten, kuntien virastotalojen ja valtion toimipaikkojen yhteyteen
- Koronakriisin jälkeen on äärimmäisen tärkeää, että Suomen hallitus näyttää johtajuutta ja kannustaa työmarkkinaosapuolia kartoittamaan ja poistamaan paikkariippumattoman ja monipaikkaisen työn esteitä. Samoin on pikaisesti käynnistettävä paikkariippumaton rekrytointi valtion virkoihin ja mahdollistettava nykyiselle henkilökunnalle joustavampi mahdollisuus etätyöhön.
- Keinot, joilla yritysten digitaalista osaamista ja valmiuksia hyödyntää digitaalisuuden eri menetelmiä ja teknologioita vahvistetaan ja muutosta (tempoa) nopeutetaan (esim. Digitie-hanke): verkkokauppa, uudet palvelualustat ja –kanavat, matkailun digitaaliset markkina-alustat, maakunnallinen kehittämisshanke
- Kainuu mukaan digitaalisiin markkinointialustoihin, nettimatkailu
- Virtuaalipahtumien kehittäminen
- Digitaalisiin oppimisympäristöihin ja oppimateriaaliin panostaminen

5.3 Vihreä siirtymä metsäbiotaloudessa

Tavoitteet: Kainuun keskeisimmän uusiutuvan luonnonvaran, metsien, kasvavan ja vajaakäyttöisen potentiaalin hyödyntäminen puurakentamisessa ja jalostusketjuissa, joilla tuotetaan fossiilisia raaka-aineita korvaavia tuotteita, sekä hiilensidonnassa. Kainuun metsäohjelman tavoitteiden toteuttaminen metsätaloudessa.

Kärkitoimenpiteenä Kainuussa on KaiCell Fibers Oy:n biotuotetehdasinvestoinnin toteuttaminen. Tehdas vastaa kasvavaan sellun ja sen jatkojalosteiden globaaliin kysyntään. Selvitettävä on hankkeeseen käytettävissä EU:n elpymisvälineen rahoitustukea. KaiCellin toimintakonsepti sisältää puunhankinnassa ns. lähikuituperiaatteen, jolla minimoidaan raaka-aineen kuljetustarve, sivuvirtojen mahdollisimman laaja hyödyntäminen osana Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemiä (monisyklinen kiertotalous).

Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemin kehittäminen sisältää KaiCellin lisäksi seuraavat investointikohteet:

- St1:n bioetanolitehdasinvestointi Renforsin Rantaan
- Kainuun vientisahojen uusinvestoinnit ja tuotteiden jalojalostus Kainuussa
- Puurakennustuotantokapasiteettia vahvistavat investoinnit (Kuhmo)
- Puuraaka-ainevirtojen ja sivutuotteiden kaupallistamiseen liittyvät uusinvestoinnit

Kainuun metsäbiotalouden ekosysteemin kehittäminen (ml. uusinvestoinnit) vaativat tutkimus- ja kehitystoimenpiteitä ja alan tutkimusinfra ja osaamisen vahvistamista. Toimenpiteitä toteutetaan rakennerahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tukemilla hankkeilla ja investoinneilla. Keskeiset kehittämiskohteet ovat metsäbiotalouden sivuvirtojen sekä luonnontuotteiden (marjat) kehittäminen fossiilisia raaka-aineita korvaaviksi uusiutuviksi tuotteiksi. (JTF-rahoituksella kehitetään Kainuuseen turpeen jalostusastetta parantavia tuotteita.)

Kainuun metsäohjelman toimenpiteiden toteutus ja erityisesti metsätalouden työvoiman saatavuuden turvaaminen koulutuksella ja rekrytointitoiminnalla on välttämätön edellytys metsäbiotalouden ekosysteemin optimaaliselle kehitykselle. Puurakentamisen lisääminen Kainuussa on keino vahvistaa alan kehitystä alueen omin toimenpitein. Valtakunnalliset toimenpiteet puurakentamisen edistämiseksi mahdollistaisivat puurakentamisklusterin laajentamisen Kainuussa ja Kuhmossa. Kainuun metsäohjelmaan sisältyy toimenpiteet resurssitehokkaan, kestävän metsien hoidon sekä hiilensidonnan lisäämisen, talousmetsien luonnonhoidon ja monimuotoisuuteen tavoitteisiin.

5.4 Vihreä siirtymä (luonto)matkailussa

Tavoite: Kestävän matkailun periaatteita tukeva, ympärivuotinen ja kansainvälistyvä matkailutarjonta ja toimialan kasvu Kainuussa erityisesti tapahtumiin ja luontomatkailuun perustuen.

Kainuun matkailuklusterilla on erinomaiset edellytykset kasvaa, monipuolistua ja kansainvälistyä. Investoinnit toteutuvat markkinalähtöisesti; ulkomaisten investointien houkutteluun on panostettava (invest In Kainuu). Kainuun sisäisin toimenpitein, joita voidaan tukea rakennerahasto- ja muilla rahoitusinstrumenteilla, on matkailun infrassa olevat pullonkaulat. Nämä tarpeet ovat usein jarruna investoinneille.

Koronakriisin mahdollisesti vaikuttaessa pidempään tarvitaan kansallisia tukitoimenpiteitä matkailuyritysten säilymiseen ja erityisesti uusiin investointeihin ja ohjelmanpalveluihin. Turvalliset matkaketjut ja niiden edellyttämä matkailun palvelumuotoilu; sujuva ja älykäs liikenne, asiakkaalle digitaalisesti ostettavat palvelukokonaisuudet ; Arctic Lakeland kv. markkinointiyhteistyön laajentaminen sekä tapahtumiin ja av-tuotantoihin jatkuva panostaminen ovat toimenpiteitä, joita tulee jatkaa koronakriisin jälkeen uudessa normaalissa.

Erityinen kehittämiskohde Kainuun matkailun uudistumisohjelmassa on kasvavan **luontomatkailun** tarjonnan monipuolistaminen. Tähän liittyvistä liikunta- ja retkeilyreitistöjen ja infran uusista investointikohteista tulee laatia kokonaisohjelma. Näille investoinneille tarvitaan tukea EU:n elpymisvälineistä ja/tai rakennerahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän ohjelmavaroista sekä kansallisista (Metsähallitus) varoista. Varoja tulee suunnata Kainuun laajaan retkeilyinfraan myös kansallispuistojen ulkopuolisilla alueilla. Kainuun mahdollisuudet ovat myös erä- ja kalastusmahdollisuuksissa sekä esteettömässä luontomatkailussa, joiden tulisi näkyä valtakunnallisissa panostuksissa.

5.5 Vihreä siirtymä kestävässä kaivannaistoiminnassa

Tavoitteet: Kainuun kaivannaisklusterin monipuolistuminen ja kasvu, jalostusasteen kohoaminen ja sivuvirtojen laajeneva hyödyntäminen, joka vahvistaa Suomen ja Euroopan mineraalimavaraisuutta ja Suomen akkumineraaliklusterin kehitystä. Kainuun kaivannaisklusterin jatkojalostuksen kehittäminen ja uudet investoinnit kestävään kaivostoimintaan sekä kiertotalouteen.

Kainuussa on runsaasti kaivannaisklusterin uusia investointimahdollisuuksia sekä uusiin tuotantoihin että erityisesti tuotannon jatkojalostukseen ja sivuvirtojen hyödyntämiseen (kiertotalous):

- Terrafamen akkumineraalituotanto ja uraanin talteenotto

- Sotkamo Silverin tuotannon laajentaminen
- Ilmeniitin talteenotto Otanmäen entisen kaivoksen lietteestä
- Suomussalmen talkkiesiintymän hyödyntäminen
- kainuulaisen rakennuskiven tuotanto korvaamaan ulkoista tuontia

5.6 Osaamisen ja osaajien saatavuus

Tavoite: Kainuun yksityinen ja julkinen sektori saavat kehitystarpeidensa mukaista osaavaa työvoimaa; Kainuun koulutusorganisaatioiden toiminta on yritys- ja työelämälähtöistä ja toteuttaa jatkuvan oppimisen tavoitteita. Kainuun innovaatioympäristö kehittyy älykkään erikoistumisen strategian mukaisesti palvellen Kainuun avainklustereiden t&k&i-tarpeita.

Tavoitteen toteuttamiseksi tarvitaan Kainuuseen lisää yritys- ja aluetarvelähtöistä koulutusta; jolla on nopea vaikutus yritysten osaamispääomaan ja toimintaan. Kainuun pienet ikäluokat ja yritysten moninaiset ja muuttuvat osaajatarpeet sekä investointien luoma lisäkysyntä edellyttävät Kainuun oppilaitoksilta digitaalisten oppimisympäristöjen hyödyntämistä ja verkko- ja etäoppimateriaalin tuotantoa ja hyödyntämistä. Kainuun lukioden yhteistyö verkko-oppimateriaalien tuotannossa ja käytössä tukisi opettajien saatavuutta ja lukioden oppiaineiden monipuolisuutta.

Julkisen sektorin osaajatarpeista erityisesti tulee kiinnittää huomiota sote-alan koulutukseen ja opettaja- ja varhaiskasvatusalan osaajatarpeiden vaatimaan koulutukseen monimuotoisella tavalla, tieto- ja viestintäteknologiaa.

Kainuu tarvitsee lähivuosina kasvavan määrän maakunnan ulkopuolelta tulevia opiskelijoita ja työntekijöitä. Näiden houkuttelu ja toisessa vaiheessa kiinnittäminen maakuntaan vaativat uusia keinoja ja lisääntyvää panostusta asiaan. Esim. uutena keinona Kajaanin kaupunki on käynnistämässä opiskelijoiden työharjoittelutakuuta. Käynnistetään kokeilu sote-alalle kansainvälisen työvoiman tuonti takaamaan osaava työvoima. Kokeilussa panostetaan voimakkaasti kotouttamiseen sekä suomalaisessa ympäristössä tarvittavan ammatillisen ja kulttuurisen osaamisen varmentaminen.

Jatkuva panostaminen parempaan yritysilmastoon, yrittäjyyteen ja yritysten perustamisen tukemiseen sekä yritysten työnantajakuvaan korostuvat jatkossa entisestään. Konkreettinen hanke voisi olla Yrittäjyysakatemia, jossa hyödynnettäisiin uusia oppimisympäristöjä yritysten kanssa ja joka ottaisi mukaansa myös kansainväliset opiskelijat ja maahanmuuttajat. Käytössä on Talent Boost tuki kansainvälisten opiskelijoiden integroimiseksi vahvemmin alueeseen.

Valmiudet tehdä alueellisia kokeiluja, jotka toimivat esimerkkeinä koko maalle. Näitä ovat mm. kohdennetummat 'mikrotutkinnot' korkea-asteelle, joilla vastataan työelämän spesifeihin osaamistarpeisiin joustavasti ja nopeasti. Lisäksi luodaan saumaton opinto-ohjausketju toisen asteen ja korkeakoulujen välillä. Näin varmistetaan työvoiman osaamistason nousu sekä opiskelijoiden nopeampi kytkeytyminen työelämään.

Toisen asteen koulutuksen saavutettavuus on tärkeää. Mihin liittyvät kattava lukioverkko ja ammatillisen koulutuksen palauttaminen lähelle nuoria.

5.7 Veto-, pito- ja elinvoimaa Kainuuseen

Tavoite: Kainuulla on riittävä veto-, pito- ja elinvoima asukkaiden, opiskelijoiden, työntekijöiden (ml monipaikkainen ja etätyö), matkailijoiden ja vapaa-ajan asukkaiden, yritysten ja investointien saamisessa alueelle.

Kainuussa vahvistetaan maine- ja brändityötä eri sektoreilla, yrityksissä ja kunnissa sekä keskinäisessä yhteistyössä (Kainuun maakuntakuva). Erityisesti yhteinen mainetyö keskittyy maakunnan yhteisistä vahvuuksista ja menestystekijöistä viestimiseen eri kohderyhmille ja vahvuuksien tuotteistamiseen. Mainetyön ytimenä ovat ydinviestit ja tarinat, joita voidaan käyttää laajasti eri yhteyksissä kuten rekrytointi- ja markkinointityössä.

Alueen veto- ja pitovoima erityisesti pysyviin asukkaisiin ja osaavaan työvoimaan riippuu monista eri tekijöistä, joissa korostuvat ns. pehmeät vetovoimatekijät. Näin ollen kuntien ja maakunnan mainetyötä tulee tukea uudella hankkeilla ja kampanjoilla. Vetovoimaiset asuinympäristöt ja palvelut esimerkiksi ovat osa elinvoimapolitiikkaa. Uusia avauksia vaativat mm. monipaikkaisuuden ja paikkariippumattoman työn mahdollisuuksien markkinointi sekä nuorten ja naisten huomiointi rekrytoinnissa.

Nuorten aikuisten ja erityisesti naisten nuorten ikäluokkien veto- ja pitovoiman tekijöihin panostaminen on keskeinen kohde mainetyössä. Kainuun ulkopuolelta tulevien kotimaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden ja työntekijöiden (repputyöläiset) kiinnittäminen maakuntaan on otettava uusien toimenpiteiden kohteeksi.

Kainuun mainetta, tunnettuutta ja erityisesti kv. näkyvyyttä vahvistetaan hyödyntäen Arctic Lakeland –konseptia, LUMI –tietokonehankkeen ja muiden menestystarinoiden sekä av-tuotantojen avulla.

5.8 Saavutettavuus Kainuun kasvun edellytyksenä

Tavoite: Kainuun ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus paranevat ja mahdollistavat elinvoimaisen yritystoiminnan ja aluetalouden sekä viihtyisän, turvallisen asuinympäristön ja palvelujen oikea-aikaisen ja kattavan saatavuuden.

Kun koronapandemian aikana erityisesti kansainvälinen liikkuvuus on ollut erityisen rajoitettua, koronan jälkeisenä aikana keskeistä on kv. saavutettavuuden palautuminen (vaikka koronaa edeltävään tilaan ei paluuta olisi). Kainuun saavutettavuuden osalta kaikki kulkumuodot ja niiden muodostama mahdollisimman sujuva liikkuminen tulevat olemaan keskeisiä. Älyliikennettä (digitalisaatio) tarvitaan entistä enemmän myös alueen sisäisessä henkilö- ja tavaraliikenteessä. Kustannustehokkuus ja ilmastotoimet ovat

keskeisiä muutostekijöitä, joiden lisäksi koronakriisi on korostanut matkustusturvallisuuden merkitystä.

Tärkeä saavutettavuus liittyy osaamiseen: digitaaliset ja uudenlaiset keinot korkeatasoisen ja erikoistuneen koulutuksen ”ulottamiseen” Kainuuseen, yrityksiin ja työelämään tulevat keskeiseen rooliin. Digitaalisen saavutettavuuden investoinnit eli liittymä Koilliskaapeliin ja nopeat tietoliikenneyhteydet maakunnan sisällä realisoitunevat Kainuun uuden kasvun vaiheessa.

Lentoliikenne mahdollisesti supistuessaankin on kansainvälisessä kanssakäymisessä keskeinen, riittävän nopea kulkumuoto. Elinkeinoelämälle ja erityisesti vientialoille lentoliikenne (*”fyysinen internet”*) on välttämätön edellytys. Kajaanin lentokentän liikenteen jatkuvuudelle kriisin jälkeen liikennekysynnän tukeminen alueen yhteistyötoimenpitein tulee olemaan ratkaisevaa. Matkailun palvelujen kansainvälistyminen, sen myynnin digitalisoituminen ja sujuvat matkaketjut mahdollistavat Kainuun matkailusektorin kasvun ja samalla tukevat lentoliikenteen jatkuvuuden.

Kaikki kulkumuodot huomioiviin matkaketjuihin ja älykkääseen liikkumiseen tärkeä kehittämiskohde on raideliikenne. Junayhteyksien kehittäminen Oulun ja Helsingin suuntiin sekä työssä käyntiä tukevaksi että erityisesti tavaraliikenteen mahdollistamiseksi.

Liikenneinvestointien edistämiseksi ja nopeuttamiseksi tarvittavien suunnitelmien valmistelu (eli suunnitelma-asteen kohottaminen) aloitetaan koronatoipumistoimenpiteenä ja sitä jatketaan uuden kasvun vaiheessa.

Kainuun ja itäisen Suomen saavutettavuuden tulee näkyä vahvana tavoitteena ja toimenpiteinä (valmisteilla olevassa) valtakunnallisessa 12-vuotisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa.

Kainuun suurimmat liikenneinfrainvestoinnit tarvitsevat tukea EU:n elpymisvälineiden tai rakennerahasto-ohjelman varoista. Hankkeet priorisoidaan Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelmassa sekä yhteistyössä Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmien kanssa. Nopeasti toteutettavat tienpidon hankkeet on esitetty Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen suunnitelmassa ”Liikenteen ja infran kehittäminen, 24.8.2020”.

Väyläverkon kehittämisessä merkittävin hankekokonaisuus on Savon radan kehittämistoimenpiteiden suunnittelun ja toteuttamisen rahoitus valtion budjetissa. Toimenpiteet koostuisivat ratavälin Iisalmi-Kajaani-Kontiomäki nopeuttamiseksi tarvittavista peruskorjauksista ja turvalaitteiden uusimisesta.

5.9 Maakunnallinen investointistrategia jatkotoimenpiteenä

Kainuun selviytymissuunnitelmassa kootaan Kainuun kannalta tärkeät yksityiset ja julkiset investointihankkeet, joiden edistämiseen esitetään käytettäväksi EU:n elpymisvälineiden ja/tai rakennerahasto- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston varoja. Investointiohjelma kytkeytyy näin ollen digitaalisen ja vihreän ja oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamiseen Kainuussa. Selviytymissuunnitelman jatkoksi esitetään valmisteltavaksi laaja-alainen Kainuun maakunnallinen investointistrategia ja sen alaohjelmat sekä käynnistetään investointeja mahdollistavien suunnitelmien valmiuden kohottaminen.

Tässä prosessissa huomioon otettavia tavoitteita olisivat:

- Suurten investointien käynnistyminen vaatii ulkopuolista kansallista tai FDI-rahoitusta sekä mahdollisesti EU:n rahoitusvälineiden tukea
- KaiCell Fibersin investointilaskelmista ja tehdassuunnitelmista esitys, miten EU:n ja valtion elpymisvälineiden halutaan osallistuvan hankkeeseen
- Uusien (start-up) ja kasvuhakuisten yritysten lisääntyminen on välttämätön edellytys maakunnan kehittymiselle (riskirahoitustarve, markkinapuute)
- Sukupolven- ja omistajavaihdosten turvaaminen on tärkeä lähivuosien muutosprosessi, johon myös liittyy erilaisia rahoitustarpeita
- Julkisten, kuntien ja valtion, investointien ml. saavutettavuusinfra suunnitelmavalmiuden parantaminen ja hanke-esitysten prioristointi
- Investoinnit ymmärrettävä laajasti ml. investoinnit osaamiseen ja osaamisinfraan (ks. tauluko)

Investointistrategiassa tehdään esitys sen toteutuksesta ja koordinoinnista osana EU:n ja kansallista elvytysohjelmaa. Strategian laatimiseen tulee saada valtion rahoitus osana korona-elvytystä (tai siltasopimusta).

Taulukko 1. Maakunnallisen investointistrategian osa-alueita

▪ Suurten investointien rahoitusmahdollisuudet EU:n elpymisvälineiden tukemana (eri klusterien kärki-investoinnit)
▪ Kainuun maakunnallisen kasvurahaston ratkaisu (Kainuun Edun markkinapuuteanalyysi 10.5.2018)
▪ Kuntien ja valtion investointipolitiikka
▪ Paikallinen saavutettavuusinfra, liikunta- ja retkeilyreitistöt
▪ Osaamisinfraan kärki-investoinnit esim. CSC, yliopistokeskus, KAMK
▪ Investoinnit osaamisinfraan ja aineettomat investoinnit (t&k&i)
▪ Invest In Kainuu –toiminta
▪ Kainuun tulevaisuusrahaston jatko; av-tuotantokannustin
▪ Investointeja mahdollistavien suunnitelmien lisääminen (suunnitelmavalmiutta kohotettava)
▪ Investointien hankkimista tukeva maineyö

6. Rahoitusohjelmat ja –välineet

Kainuun selviytymissuunnitelma on laadittu toteutettavaksi lähiaikoina käyttöön saatavilla EU:n ja kansallisilla elpymisvälineillä (kuva 8). Suora kytkeä ohjelman esityksillä on seuraaviin rahoitusvälineisiin:

- Valtion lisäbudjetin **koronapaketin varat** (erit. ELY:n ja TE-toimistojen) ml Rakennerahastokauden 2014 - 2020 uudelleen budjetoitavat varat
- EU:n elpymisvälineen lisärahoitus rakennerahasto-ohjelmaan (**ReactEU**), jonka osalta Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmaa päivitetään
- Maaseuturahaston lisärahoitus 2021 - 2022

Lisäksi erityisesti Kainuun uuden kasvun osion toteutukseen on arvioitu käytettävän myös seuraavia ohjelmia ja niiden rahoitusvälineitä:

- **Siltasopimusrahoituksen** mahdollinen jatkaminen, josta Kainuun liitto yhdessä sidosryhmiensä kanssa valmistelee erillisen esityksen työ- ja elinkeinoministeriölle
- Kajaanin suunnitelma **ekosysteemisopimukseksi** sisältää joukon tätä ohjelmaa tukevia tki-toimenpiteitä
- Tulevan oikeudenmukaisen siirtymän rahaston **JTF:n elpymisvälinerahoitus**, josta on myös oma ohjelmavalmistelu käynnissä.

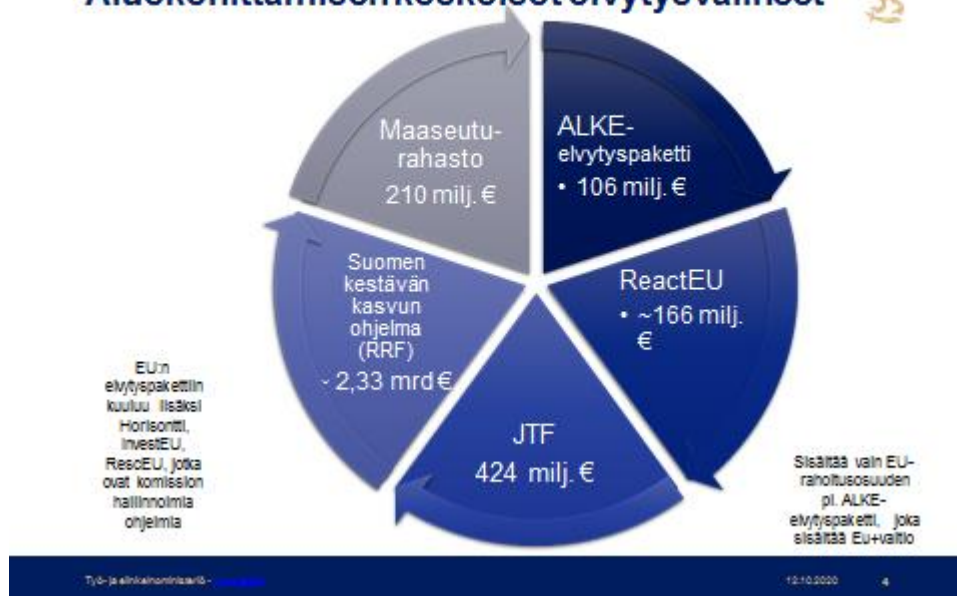
Lisäksi selviytymisohjelmalla on yhteys **Suomen kestävän kasvun ohjelman** valmisteluun (EU:n Elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitus), joka käynnissä VM:n johdolla. Suomen kestävän kasvun ohjelman rahoitus suunniteltu kohdentaa kuuteen nopeavaikutteiseen, EU:n talouspoliittisen ohjausjakson suositusten mukaiseen painopisteeseen. Painopisteet ovat:

- Koulutus, tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle
- Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta
- Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen
- Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen
- Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen.

Aluekehittämisen elvytysvälineet ja niiden roolit

Aluekehittämisen keskeiset elvytysvälineet

Kuva 8. Aluekehittämisen elvytysvälineet ja niiden roolit

TILANNEKUVALÄHTEITÄ

Kainuun uusin suhdannekatsaus (klusteritarkastelu): <http://kuiskintaa.fi/kaivostoiminta-pehmensi-koronaiskua-kainuussa/>

Kainuun työllisyystilastot (TE-palvelut): https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/Textbase/Tkat-11/Pdf/Tkat_fi.pdf

Koronainfot (STM): <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>

Koronakartta: <https://experience.arcgis.com/experience/d40b2aaf08be4b9c8ec38de30b714f26>

Suomen Yrittäjät ry (2020). Pk-yritysbarometri; Alueraportti, Kainuu. 9.9.2020

https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/21887_pk-baro_syksy-2020_kainuu.pdf

TEM (2020). Korona tilannekuva, Työ- ja elinkeinoministeriö, 1.9.2020

<https://tem.fi/tilannetietoa-koronakriisin-vaikutuksista>

MUITA LÄHTEITÄ

Arctic Lakeland Kainuu. PP-esitys 22.9.2020

Euroopan komissio (2020). Unionin tila: Komission tavoitteena Euroopan johtava asema suurteholaskennassa. Bryssel, 18.9.2020

Euroopan komissio (2019). Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. Bryssel 11.12.2019
COM(2019) 640 final.

Kainuun Etu (2018). Kainuun maakunnallinen kasvurahasto. Markkinapuuteanalyysi 10.5.2018.
22 s.

Kainuun liitto (2020). Kainuun koronakriisin elvytysohjelma, maakuntahallitus 1.6.2020

Kainuun liitto (2020). Kajaanin lentoaseman kehittämissuunnitelma. Luonnos

Kainuun liitto (2019). Kainuun siltasopimus.

Kajaanin kaupunki (2020). Kajaanin seudun innovaatiotoimintaa vahvistavan ekosysteemisopimuksen strategiset painopistealat ja toteutus. Luonnos

KAMK (2020). Av-tuotannot Kainuussa, tulokset ja vaikutukset vuosilta 2015 – 2019.

Korpi, Juho (2020). Vihreä elvytys. Ympäristöministeriö.

LVM (2020). Kokkola-Pietarsaaren, Joensuun, Kajaanin, Kemi-Tornion ja Jyväskylän lentoyhteydet -työryhmän loppuraportti, 30.9.2020

Metsäkeskus (2020). Kainuun metsäohjelma 2021 – 2025. Luonnos

Pohjois-Pohjanmaan ELY (2020). Liikenteen ja infran kehittäminen. 24.8.2020

TE-palvelut (2020). Koronaviruksen vaikutus työmarkkinoihin, Kainuu. 11.10.2020

<https://www.tutkihallintoa.fi/alueet/>